

LSAVI/1100/05.07.03/2012

Vastine Lounais-Suomen aluehallintoviraston 23.5.2012 Turun peruspalvelulautakunnalle osoittamaan selvityspyyntöön

Aluehallintovirasto pyytää selvitystä Cygnaeuksen koulua käyvien lasten vanhempien 3.3.2012 eduskunnan oikeusasiamiehelle lähetetyn kantelun johdosta. Kantelu on siirretty Aluehallintoviraston käsiteltäväksi. Selvitystä pyydetään toimenpiteistä, joihin kouluterveydenhuolto on ryhtynyt epäillessään Cygnaeuksen koulussa sisäilmaongelmaa ja mikäli toimenpiteisiin ei ole ryhdytty, pyydetään perusteluja tähän. Vanhemmat ovat sitä mieltä, että kouluterveydenhuolto on laiminlyönyt puuttumisen Cygnaeuksen koulun oppilaiden oireiluun ja arvostelevat sitä, että sisäilmaoirekyselyä ei ole tehty.

Kouluterveydenhuollon osalta on tämän selvityksen lisäksi pyydetty omat selvitykset koululääkäri Terhi Vörlund-Walleniukselta ja terveydenhoitaja Monica Zetteriltä.

Kouluterveydenhuolto Turussa

Perusterveydenhuolto jaettiin vuonna 2009 kolmeen erilliseen prosessiin, joista ehkäisevän terveydenhuollon prosessi vastaa Turun kaupungin äitiys- ja lastenneuvolatyöstä sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Lisäksi yksikköön kuuluvat ehkäisyneuvola, gynekologinen ultraääniyksikkö, terveysneuvontapiste Milli, nuorten selviämisasema sekä terveydenedistämisen yksikkö. Ehkäisevän terveydenhuollon prosessin tuloksikokijohantajana toimii Pirjo-Riitta Liuksila, ylihoitajana Tuula Cornu ja ylilääkärinä Hannele Kallio. Eri osa-alueilla on lisäksi omat vastaavat lääkäriinsä ja osastonhoitajansa.

Kouluterveydenhuollon tehtävänä on tuottaa Turun kaupungissa toimiville ala- ja yläkouluille terveydenhuoltolain ja asetuksen 338/2011 mukaiset kouluterveydenhuollon palvelut. Kouluterveydenhuolto toimii kaikissa kouluissa yhtenäisten ohjeistusten mukaisesti ja jokaiselle koululle on nimetty oma kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri. Terveydenhoitajat ovat ehkäisevän terveydenhuollon palveluksessa. Lääkärityöstä noin puolet tuotetaan ehkäisevän terveydenhuollon omien lääkäreiden toimesta ja puolet sairaanhoitoprosessista terveysasemien lääkäreiden sektorityönä.

Cygnaeuksen koulussa on 365 oppilasta (opetustoimen tilastot 20.9.2011). Terveydenhoitaja työskentelee koululla normaalisti 4 työpäivää viikossa. Koululääkäri tulee terveysasemalta koululle aamupäiväksi kerran viikossa lähes koko kouluvuoden ajan. Lääkäri osallistuu terveydenhoitajan työparina myös oppilashuollolliseen työskentelyyn. Cygnaeuksessa on ollut sama terveydenhoitaja-lääkäri -työpari vuosia, joten he ovat kokeneita ja tuntevat koulun ja sen oppilaat hyvin.

Turun kouluterveydenhuollon toimintakäytännöt sisäilmaongelmien yhteydessä

Kouluterveydenhuoltoon tieto yksittäisten koulujen sisäilmaongelmista ja korjauksista on tullut yleensä rehtorin kautta kyseisen koulun terveydenhoitajalle. Terveydenhoitajat ovat sen jälkeen informoineet esimiehiään ja saaneet tarkemmat toimintaohjeet yksilöidysti tilannearvion perusteella. Sisäilmaongelmien selvittely oppilaiden osalta vaatii yleensä runsaasti lisätyötä, joten olemme katsoeet parhaaksi, että oppilaiden tutkimukset ja niiden laajuus neuvotellaan tapauskohtaisesti koulun terveydenhoitajalta ja lääkäriltä sekä muilta tarvittavilta tahoilta saatujen tietojen perusteella. Tällöin pystytään samalla arvioimaan, tarvitaanko koululle tilapäistä lisäresursointia ongelmatilanteen ajaksi.

Ensisijaisena ohjeena on ollut se, että koulun terveydenhoitaja ja lääkäri terveystarkastusten yhteydessä ja muissa kontakteissaan oppilaisiin ja heidän vanhempiinsa huomioivat mahdollisen sisäilmaongelmiin liittyvän oireilun ja tiedottavat, mikäli havaitsevat poikkeavaa. Lisäksi vanhempia kehoitetaan ottamaan kouluterveydenhuoltoon yhteyttä, mikäli he ovat huolissaan lapsensa oireilusta. Terveystarkastaja luonnollisesti seuraa koululla myös korjaustilanteen kehittymistä ja raportoi tarvittaessa ongelmista.

Pääskyvuoren koulun homeongelmien yhteydessä vuonna 2002 laadittiin oppilaita varten lyhyt oirekysely (Kallio, Nordgren), joka on paperiversiona ollut useilla kouluilla käytössä noin kymmenen vuoden ajan. Oirekyselyn tavoitteena on ollut selvittää koulun huonoon sisäilmaan mahdollisesti liittyvän oireiston esiintyvyyttä ja poimia oireilevat oppilaat koululääkärin tutkimukseen. Kyselyjä on käytetty apuna ensisijaisesti epäselvissä tilanteissa tai kun korjaustoimet pitkittyvät tai epäonnistuvat ja oireilu koululla jatkuu. Syynä kyselyn valikoivaan käyttöön on ollut se, että useimpien kouluterveydenhuollon saatua tietoon koulun mahdollinen kosteus- tai muu sisäilmaongelma, korjaustoimenpiteet ovat jo olleet käynnistymässä ja terveydelle vaaralliset tilat otettu pois käytöstä. Lisäksi satojen koululaisten oirekyselyjen käsittely on ollut runsaasti työntekijöiden aikaa vievää. Olemme kokeneet tehokkaammaksi tavaksi kehottaa vanhempia ottamaan yhteyttä kouluterveydenhuoltoon, mikäli heidän lapsillaan on sisäilmaongelmiin sopivia oireita, joista he ovat huolissaan. Näin olemme saaneet mahdollisesti oireilevat oppilaat tutkimuksiin kouluterveydenhuoltoon. Yksittäisiä oppilaita on vuosien aikana lähetetty erikoissairaanhoidon jatkotutkimuksiin. Yleinen kokemus on, että oppilaiden kohdalla oireilu on pääsääntöisesti ollut lievää (limakalvoärsytystä, nuhaa, pitkittynyttä yskää, äänen käheyttä jne) ja syy-seuraus suhdetta on ollut hankala osoittaa. Yleensä kosteus- ja homevaurioiden aiheuttamat terveyshaitat poistuvat, kun altistuminen loppuu, joten tärkeintä on ripeästi toteutettu vaurioiden korjaus.

Syksyllä 2011 käytössä oli ensimmäisen kerran Webropol-pohjainen sähköinen kysely Turun Suomalaisessa Yhteiskoulussa. Pohjana käytettiin THL:n yläkouluille ja lukioille suunnattua oirekyselyä. Sama kysely oli käytössä Vasaramäen yläkoulussa keväällä 2012. Sähköisen kyselyn toteuttaminen on merkittävästi vaivattomampaa kuin aiemmat paperiset kyselyversiomme, joten siirryimme kokonaan niiden käyttöön. Suunnitelmissa on ollut myös oirekyselyjen liittäminen joka kolmas vuosi tehtävään koulun terveydellisten olojen tarkastukseen. Tällöin kyselyt toteutettaisiin kaikissa kouluissa seurantatarkastuksessa. Näin saisimme käyttöömmme myös oman luotettavan vertailuaineiston. Tällaista kyselymallia on tänä keväänä professori Tuula Putuksen avulla kokeiltu viidessä koulussa liitettynä vuonna 2011 tehtyihin koulujen terveydellisten olojen tarkastuksiin.

Tämän vuoden aikana on myös kehitetty yhteistyötä kaupungin eri virkamiestahojen välillä. Kasvatus- ja opetustoimen aloitteesta on perustettu oma säännöllisesti koostuva sisäilmatyöryhmä, jonka tarkoitus ei ole korvata kaupungin yleistä työryhmää. Kouluterveydenhuolto osallistuu tämän työryhmän työskentelyyn. Tämä takaa jatkossa sen, että saamme tietoomme jo varhaisessa vaiheessa kaikki koulujen ja päiväkotien ongelmatilanteet ja korjaushankkeet ja voimme ottaa ne huomioon omassa toiminnassamme. Puolestamme voimme viestittää omaa näkemystämme kunkin kohteen tilanteesta lasten ja nuorten mahdollisen oireilun osalta.

Kouluterveydenhuollon toimenpiteet Cygnaeuksen koulussa

Cygnaeuksen koulussa oli vuodenvaihteessa 2010-2011 havaittu kattovuoden takia kosteusvaurioita koulun ylimmässä kerroksessa. Terveystarkastaja Monica Zetter sai tiedon näistä ongelmista helmikuussa 2011, jolloin hän välittömästi tiedotti esimiehelleen ja koululääkärilleen vaurioista ja korjaustoista. Kyseiset luokkahuoneet oli varmuustoimenpiteinä otettu pois käytöstä. Terveystarkastaja pyysi toimintaohjeita ja kouluterveydenhuollon osalta päädyttiin seuraamaan tilannetta, koska asian-

mukaiset rakennuksen korjaus- ja eristystoimenpiteet oli aloitettu eivätkä terveydenhoitaja ja lääkäri olleet havainneet terveystarkastuksia tehdessään lasten terveydentilassa tämän suhteen poikkeavaa. Myöskään terveydenhoitajan luona käyvien oppilaiden sairauskäyntien määrässä tai laadussa ei ollut havaittavissa tavallisuudesta poikkeavaa.

Helmikuussa 2011 koulussa tehtiin terveydellisten olojen tarkastus, minkä yhteydessä kosteusvauriotkin tarkastettiin. Terveydenhoitaja oli kouluterveydenhuollon edustajana mukana tarkastuksessa.

Vuoden 2011 aikana rakennuksessa tehtiin sisäilman mikrobitutkimus (Sisäilmainsinöörit) sekä kuntotutkimus (Raksystems) ja korjauksissa edettiin korjaussuunnitelman mukaisesti. Terveydenhoitaja sai tiedot tutkimustuloksista ja tiedotti siitä edelleen esimiehilleen ja koululääkärille. Kouluterveydenhuollon tietoon ei tullut lasten normaalista poikkeavaa oireilua. Kaikkien oppilaiden terveystarkastukset suoritettiin normaalin ohjelman mukaisesti eikä niissäkään tullut esiin sisäilmaoireilun viittaavaa.

Marraskuussa 2011 tilanne sisäilmaongelmien suhteen aktivoitui muutaman huoltajan ja vanhempainyhdistys Hem och skola:n toimesta. Vanhempia kehoitettiin uudelleen joulukuun alussa, ja edelleen tammikuussa 2012 pidetyn vanhempainillan jälkeen, ilmoittamaan terveydenhoitajalle lapsensa oireilusta, mikäli epäilivät sen johtuvan koulun sisäilmasta (vanhempainilta ja Wilma). Myös vanhempainyhdistys, aktiiviset vanhemmat ja koulu informoivat eri tavoin tilanteesta ja tiedotusvälineissä alkoi vilkas kirjoittelu Cygnaeuksen koulun ongelmista. Vanhempainien huoli heräsi ja tammikuun 2012 jälkeen terveydenhoitajan vastaanottamien oireilmoitusten määrä lisääntyi merkittävästi. Vanhempainien ilmoittamat oireet olivat pääsääntöisesti erilaisia limakalvojen ärsytysoireita, nuhaa, käheyttä, toistuvia hengitystieinfektioita, väsymystä, muutamalla astman pahenemista. Useat lapsista olivat olleet yksityissektorilla hoidossa eikä kouluterveydenhuolto ollut saanut tästä tietoa.

Oireilmoitusten perusteella koululääkäri tutki kevätlukukauden 2012 aikana 66 oppilasta. Näistä 43:sta tehtiin hyvin matalalla kynnyksellä lähete jatkotutkimuksiin Turun kaupungin lasten ja nuorten poliklinikalle (LNP) ja kolme lähetettiin Turunmaan sairaalaan. Noin 30 lasta on ollut lastenlääkärin tutkimuksissa. Sovin heti alkuvuodesta 2012 ylilääkäri Minna Aromaan kanssa, että Cygnaeuksen koululääkäri voi lähettää harkintansa mukaan lapset jatkotutkimuksiin LNP:lle, missä lasten tutkimukset keskitetään yhdelle lastenlääkärille. Näin saadaan parhaiten kokonaiskuva tilanteesta. Kolme lasta ohjattiin Turunmaan sairaalaan, koska heillä oli entuudestaan hoitokontakti siellä. LNP:n kanssa on oltu koko ajan tiiviissä yhteistyössä ja informaatio oppilaiden tutkimusten etenemisestä on saatu viiveettä kouluterveydenhuollon tietoon.

Jotta tutkimukset kouluterveydenhuollon perustehtävän lisäksi saatiin tehtyä, terveydenhoitajan työpanosta Cygnaeuksen koululla lisättiin yhdellä päivällä viikossa koko kevään ajaksi. Vakituinen koululääkäri keskittyi viikoittain tutkimaan lapsia, joista oireilmoituksia oli saatu ja normaalien laajojen terveystarkastusten tekemistä varten koululle järjestettiin toinen lääkäri.

Oirekartoitus

Marraskuun lopussa 2011 vanhempainyhdistys vaati uusien sisäilmatutkimusten lisäksi tehtäväksi oirekartoitusta oppilaille. Kouluterveydenhuollossa neuvoteltiin uudelleen tilanteesta ja oirekyselyn tarpeellisuudesta. Terveydenhoitajan ilmoituksen mukaan yksilöllisten terveystarkastusten ja vanhempain yhteydenottojen perusteella ei edelleenkään ollut aihetta epäillä laajempaa oirehdintaa ja tilaliikelaitoksen ja opetustoimen mukaan korjaustoimenpiteet olivat edenneet suunnitelman mukaisesti ja epäkunnossa ollut ilmasto oli juuri saatu korjattua. Näin ollen todettiin, että oirekysely tehdään tarvittaessa myöhemmin ja nyt oli oleellista kehottaa vanhempain ottamaan yhteyttä kouluterveydenhuoltoon, mikäli epäilevät lapsellaan sisäilmaan liittyvää oireilua.

Vuodenvaihteessa Maria Laine otti yhteyttä pyytääkseen oirekyselyn tekemistä ja keskustelimme puhelimitse 30.12.2011. Keskustelun yhteydessä pääsimme mielestäni yhteisymmärrykseen siitä, että katsomme, miltä tilanne koulussa näyttää joululoman jälkeen ja mikäli huolta alkaa esiintyä joko vanhempien tai kouluterveydenhuollon taholta, voimme tehdä kartoittavan kyselyn. Joululoma toimii hyvin vertailu-aikana, jolloin mahdollisen oireilun pitäisi olla pois, mikäli se on aiheutunut koulun sisäilmasta. Kerroin, että koululääkäri ja/tai terveydenhoitaja ovat tarkastaneet vuoden aikana kaikki koulun oppilaat ja näissä terveystarkastuksissa lapsilla ei ole havaittu hälyttävää oireilua. Myöskään työterveyshuollossa Cygnaeuksen koulun henkilökunnan oireilu ei ollut noussut esiin eikä heillä sen takia ollut tarkoitusta tässä vaiheessa tehdä henkilökunnalle sisäilmaoireilua selvittävää oirekyselyä. Tämä tieto oli tukemassa päätöstä jäädä vielä seuraamaan tilannetta alkuvuoteen. Yleensä työterveyshuolto on aiemmissa kohteissa ollut jo ennen kouluterveydenhuoltoa vahvasti mukana sisäilmaongelmien selvittelyssä, tehnyt oirekyselyjä ja tutkinut henkilökuntaa. Talon aikuiset yleensä toimivat paremmin oireindikaattoreina, koska he ovat oleskelleet pidemmän aikaa rakennuksessa ja osaavat yleensä lapsia paremmin tunnistaa omia oireitaan.

Tämän keskustelun jälkeen en saanut uutta yhteydenottoa ja yllätyksekseni kuulin 15.1.2012, että vanhempainyhdistys on itse tilannut professori Tuula Putuksen tekemän oirekyselyn koulun oppilaille. Oirekyselyn tulokset esiteltiin vanhempainillalla 19.1.2012. Tulokset viittasivat siihen, että osalla oppilaista on oireilua, jolla todennäköisesti on yhteyttä koulun sisäilmaongelmiin, mutta oireilun määrä ei kuitenkaan ole hälyttävä. Toistuvien infektioiden määrä oli tavallista suurempi. Erilaisia oireilua esiintyi jonkin verran enemmän kuin vertailukouluissa.

Uskon, että kouluterveydenhuoltoon tulleiden ilmoitusten ja terveydenhoitajan entistä tarkemman seulonnan perusteella tutkimuksiin ohjautuivat juuri nämä oppilaat. Pääasiallisesti oireet ovat olleet lieviä, tyypillisimmillään erilaisia ärsytysoireita tai väsymystä ja päänsärkyä. Ongelmana on, että oireet ovat epäspesifejä eli niitä esiintyy yleisesti sekä lapsilla että aikuisilla myös muista syistä.

Yhteenvedo ja jatkosuunnitelma

Cygnaeuksen koulussa on todettu kosteusvaurio ensimmäisen kerran vuodenvaihteessa 2010-2011, jolloin ensimmäiset tutkimus- ja korjaustoimenpiteet oli aloitettu. Kevätlukukauden 2012 aikana rakennuksen jatkotutkimuksissa rakennuksen tila on tarkentunut, mutta niissä ei havaittu seikkoja, joiden perusteella koulu tai sen laajempia osia olisi pitänyt sulkea.

Kantelun mukaan kouluterveydenhuolto on laiminlyönyt puuttumisen Cygnaeuksen koulun oppilaiden oireiluun, joka on ollut koulun huonon sisäilman aiheuttamaa. Kouluterveydenhuollon tiedossa ei ennen tammikuuta 2012 ollut sellaisia seikkoja, jotka olisivat edellyttäneet kouluterveydenhuollolta normaaleja laajempia toimenpiteitä sisäilmaoireilun selvittämisen suhteen. Välittömästi, kun vanhempien huoli alkoi kasvaa ja oireilmoituksia alkoi tulla vuoden 2012 alussa, kouluterveydenhuolto päätti kutsua kaikki nämä lapset hyvin matalalla kynnyksellä koululääkärin tutkimukseen. Tavoitteena oli selvittää tarkemmin jokaisen lapsen osalta oireiden laatu ja niiden mahdollinen yhteys koulun sisäilmaan ja tutkia ja hoitaa lapsen oireet mahdollisimman hyvin. Koululääkärin tutkimuksissa kävi 66 lasta ja jatkotutkimuksiin ohjautui näistä noin puolet. Lasten ja nuorten poliklinikan kanssa tehtiin yhteistyösopimus Cygnaeuksen koulun oppilaiden jatkotutkimuksista. Tutkimukset erikoissairaanhoidossa ovat vielä osittain kesken. Syy-seuraussuhteita on tässäkin tapauksessa ollut vaikea osoittaa, mutta osalla tutkituista lapsista on todennäköisesti koulun sisäilman aiheuttamaa oireilua, joka lapsia tutkineiden lääkäreiden mukaan ei kuitenkaan ole vaikeusasteeltaan hälyttävää. Osalla syyksi on löytynyt muita sairauksia. Suurin osa koulun oppilaista voi kuitenkin hyvin.

Terveydenhoitaja Zetter ja koululääkäri Vörlund-Wallenius ovat selvittäneet omalta osaltaan tarkemmin prosessin kulkua ja lasten terveydentilaa.

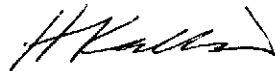
Oirekyselyn tekemistä ei katsottu vielä vuodenvaihteessa 2011-2012 tarpeelliseksi, koska kouluterveydenhuollolla ei terveystarkastusten tai vanhempien yhteydenotto-

jen perusteella ollut syytä epäillä laajempaa oirehdintaa oppilaiden keskuudessa ja korjaustoimenpiteet olivat edenneet suunnitelmien mukaisesti. Tilanteessa toimittiin olemassa olevan toimintatavan ja aiemmista kohteista saadun kokemuksen mukaisesti. Kyselytutkimus olisi kuitenkin suurella todennäköisyydellä tehty alkuvuodesta 2012 vanhempien yhteydenottojen lisääntyessä, mikäli vanhempainyhdistys ei jo olisi ehtinyt tehdä omaansa heti tammikuussa. Työterveyshuolto päättyi tekemään henkilökunnalle oirekyselyn helmikuussa 2012.

Kouluterveydenhuolto on koko prosessin ajan toiminut yhteistyössä muiden virkamiestahojen kanssa. Tulosityksikköjohtaja Pirjo-Riitta Liuksila ja/tai ylilääkäri Hannele Kallio on kutsuttu koulun tilannetta koskeviin virkamieskokouksiin 12.1.2012 lähtien. Vanhemmille on järjestetty kaksi tiedotustilaisuutta, joista ensimmäiseen (19.1.2012) osallistui Hannele Kallio ja toiseen (24.4.2012) Hannele Kallio ja Pirjo-Riitta Liuksila. Myös koulun terveydenhoitaja oli tilaisuuksissa mukana. Muuten vanhempia informoitiin koulun Wilma-järjestelmän välityksellä. Koulun terveydenhoitajan ja koululääkärin kanssa yhteistyö on ollut koko ajan hyvää ja tiivistä, mikä on taannut hyvän tiedonkulun.

Keväällä 2012 tehdyn suunnitelman mukaiset koulurakennuksen korjaustoimenpiteet ovat nyt alkaneet ja niiden pitäisi olla pääasiallisesti valmiita elokuussa koulun alkaessa. Osassa koulua työt jatkuvat vielä sen jälkeen. Seuraamme oppilaiden terveydentilaa tämänkin jälkeen ja tarkoituksena on tehdä seurantaa varten uusi oirekysely muutaman kuukauden kuluttua siitä, kun kaikki korjaustoimenpiteet on koulurakennuksessa saatu valmiiksi.

TURUN KAUPUNGIN SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI
Enkäisevä terveydenhuolto

Hannele Kallio
ylilääkäri